

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ TÉZISEI

Lukács Zsuzsanna

“Decadence and Repression in Henry James and Oscar Wilde”

Irodalomtudományi Doktori Iskola (ITDI)

Vezetője: Dr. Kállay Géza, egyetemi tanár

Program: Modern angol és amerikai irodalom

Program vezetője: Dr. Péter Ágnes CSc., professor emeritus

A bizottság elnöke: Dr. Péter Ágnes CSc., professor emeritus

Hivatalosan felkért bírálók: Dr. Sarbu Aladár DSc., professor emeritus

Dr. Pellérdi Márta PhD, egyetemi docens

A bizottság további tagjai: Dr. Czigányik Zsolt PhD, egyetemi tanársegéd, a bizottság titkára

Dr. Juhász Tamás PhD, egyetemi adjunktus

Dr. Farkas Ákos, Dr. Friedrich Judit, Dr. Péteri Éva
(póttagok)

Témavezető: Dr. Kékesi Kun Árpád, egyetemi docens

Budapest, 2012.

Disszertációm célja, hogy cáfolja azt a népszerű nézetet, miszerint a két viktoriánus író, Oscar Wilde és Henry James egymással alapvetően ellentétes személyiségek voltak, akiknek esztétikai elvei is különböztek. Amellett, hogy megpróbálom összefüggésében elhelyezni, hogyan kezeli Henry James az elfojtott homoszexualitást és annak szublimációját, más szemszögből mutatom be a kiválasztott James szövegeket is. Mégpedig olyan szemszögből, amely rávilágít, hogy milyen közös nevezőkre hozható néhány James-mű és Oscar Wilde-nak, a késő viktoriánus kor dekadens írójának *The Picture of Dorian Gray* és *Salomé* című alkotása. Annak ellenére, hogy Wilde és James ellentétes személyeknek lettek beállítva, és James a (homo)szexualitás elfojtása és erkölcsössége mellett foglalt állást, olyan munkái, mint a *Roderick Hudson* (1878), „The Author of Beltraffio” (1884), „The Aspern Papers” (1888), valamint „The Lesson of the Master” (1892) meglepő hasonlóságot mutatnak Wilde ún. „degenerált” dekadens regényével (*The Picture of Dorian Gray*, 1890) és olyan műveivel, mint „A Portrait of Mr. WH” (1889) és a *Salomé* (1894).

A disszertáció második és harmadik fejezete kimutatja, hogy „állítólagos” prűdériája ellenére James-nek, aki „regényeiben konzervatív ideológiák megtestesítője” (Reitz 3), a fent említett művei meglepően dekadens és homo(erotikus) tónusokat hordoznak, amelyek nagyon sok hasonlóságot mutatnak Wilde egyes alkotásaival. A fejezetek részletezik, hogy e munkák narrátorai kétértelmű képet festenek a heteroszexuális szerelemről és udvarlásról. Továbbá e munkák kötődnek a dekadenciához is, és hangot adnak az azonos nemű kapcsolatoknak, a fetisizta élvezeteknek és az esztécizmusnak. Homofób és elfojtott homoszexuális férfi karaktereket mutatnak be, fallikus képekkel elegyített szexuális metaforákkal dolgoznak. Egyrészt, Wilde és James azonos témákat tárgyalnak, pl. homoszociális kapcsolatok, melyek potenciálisan homoerotikusak is, valamint homo-esztétika, homoerotikus tekintetek, borzalmas heteroszexuális párkapcsolatok. Másrészt, mindkét szerző enged a New England / a késő viktoriánus korszak erkölcsi normáinak, és erkölcsileg példás férfiakat ábrázolnak. Ezek a témák nem csak Wilde és James olyan regényeiben gyakoriak, mint az összehasonlításra kiválasztott *The Picture of Dorian Gray* és a *Roderick Hudson*, de beivódnak kisebb, szintén elemzett műveikbe is.

A *Repression and Homoeroticism in Roderick Hudson* c. alfejezet azt is kifejti, hogy Wilde *The Picture of Dorian Gray* és James *Roderick Hudson* c. alkotásai milyen ideológiai és textuális különbségekkel bírnak. Megkülönböztető tényező, hogy Dorian Gray a szexuális élvezetekről prédikál, és az érzékiségnek-érzelmeknek adózik, ami Dorianen és Lord Henry-n,

Wilde regényének központi alakjain keresztül nyer kifejezést, ellenben Roderick Hudson egyértelműen elutasítja ezeket, és a késő viktoriánus szubkultúra dekadens dogmái ellen prédikál. Az ellen-attitűdöt Rowland Mallet személyesíti meg, aki kispolgári önkontrollal bíró moralista, az erény és a konzervatív etika megtestesítője: szerinte önfegyelemre és önmegtartóztatásra van szükség. Rowland elfojtja és szublimálja homoerotikus szenvedélyeit, és ezáltal megőrzi szexuális „tisztaságát” és erkölcsösségét. Ellenvonalként, a *Wilde's Effete and Decadent Characters in The Picture of Dorian Gray* című alfejezet részben azt tárgyalja, hogy Wilde regénye hogyan igyekszik aláásni a hagyományos erkölcsi dogmákat, és megmutatni a dekadencia és az esztétizmus elveit.

A disszertáció első két fejezete kontextusba helyezi Wilde és James szereplőinek világát, és rámutat arra a komoly konfliktusra, mely a késő viktoriánus prűdéria és a dekadens szubkultúra között alakult ki. Írásom részleteiben vizsgálja a konzervatív konvenciókat és az ortodox tradicionalista eszmék kritizálása céljából született irányzatokat. Az első fejezet azt is elemzi, hogyan lett a szexuális tisztaság és erkölcsösség megőrzésért folytatott konzervatív kampány radikalizmusa fő okává a tekintélyelvű késő viktoriánus középosztály merevségének. E középosztály tagjai ragaszkodtak a konzervatív intézmények (Stevens 64) által meghirdetett erkölcsi normákhoz. A *Juvenile Literature and Muscular Christianity* és a *Surveillance of the Subculture* alfejezetek bemutatják, milyen küzdelmes volt esztéta szemléletű életet élni a jámborság és eminensség viktoriánus doktrínái idején, amelyek intelligens és eminens fiúk nevelését célozták. Az ideális viktoriánus férfi vallásos, erkölcsös életvitelre, úri viselkedésre törekedett (Newsome 110), és nem szállt szembe a házasság előtti szexuális önmegtartóztatással, amely szexuális tisztaságot tükrözött.

Az értekezés részletezi a konzervatív viktoriánusok által alkalmazott módszereket, amelyek segítettek az immoralitás elleni hadjárat elindításához, az ortodox vallásosság fenntartása és megerősítése céljából. Homofób és heteroszexista állásfoglalások és eszmék kifejezésre juthattak a bíróságokon, a sajtóban, a tudományos írásokban. A konzervatív késő viktoriánusok dicsőítették és fennen éltették a házasságot és a családi életet, abból a félelemből fakadóan, amit az a tény okozott, hogy a homoszexualitás virágzott az iskolákban és a szubkulturális közegekben. Mivel a dolgozat célja e félelem és paranoia bemutatása, a *Moral Hygiene and Clitoridectomy* c. alfejezet a viktoriánus orvostudományt tárgyalja, hogy rávilágítson arra a konzervatív radikalizmusra és brutalitásra, amely a férfi és nő szexuális tisztasága megőrzésének szándékából fakadt. Ezzel szemben az *On Dandyism* és az *On*

Decadence c. alfejezetek centrumában a dekadens mozgalom áll, amely kritikát gyakorolt, és ellenszegült a késő viktoriánus értékrendnek, és a dekadens értékeket és életélvezetet hirdette.

A *Homoeroticism and Fetishism in Poems and Salomé* c. alfejezet azt tárgyalja, hogyan tükröződik a dekadencia és a dendis életvitel néhány Wilde műben. A dekadenciáról és a dendiségről szóló háttér információk segítik láthatóvá tenni, milyen sikeresen elegyíti Wilde a dandyt és a női szereplőt. Wilde *Salomé*je olyannyira dendiesített, hogy még orientalizmusa is a melegük ügyét szolgálja. A darab át van itatva esztétizált és homoerotikus fallikus fetisizmussal, amely mind Wilde, mind James műveiben gyakori vonás. Az alfejezet foglalkozik a késő viktoriánus kultúra homoszociális világának megerősödésével is.

A *Carlyle and Victorian Asceticism* című alfejezet kiemeli a hasonlóságot Thomas Carlyle, Wilde és James férfi alakjai között, akik férfiszociálizált társadalmi közeg tagjai, ennek megfelelően maszkulin bölcsességgel és erkölcsi kitartással megáldottak. Ezen egység röviden kitér a nagyszerű viktoriánus író, Thomas Carlyle néhány művére is. Az ő nézetei az erkölcsről és a homoszociális közösségekről egyívásúak James nézeteivel, sőt olykor Wilde-ével is. A *Past and Present* (1843) és a *Sartor Resartus* (1831) hasonló homoszociális / erotikus tónusokkal bír, mint James és Wilde művei, továbbá utálkozó felhangok mutathatók ki bennük a nőekkel szemben. Carlyle ideális környezete nőmentes, szabad és tiszta, ahol a férfiak termékeny munkába szublimálják (homo)szexuális készletéseiket, hogy így élhessenek harmonikus és szorgalmas életet. Carlyle oly mértékű előnyben részesíti a férfiakat a nőekkel szemben, és olyan akut a nők iránti ellenszenv, hogy e tekintetben talán a késő-viktoriánus homoerotikus írások elődjének tekinthető. Ha figyelmesen olvassuk Carlyle szövegeit, akkor megfigyelhető, hogy egyfajta „megkülönböztethetlenség” jelentkezik a homoszociálisság és a homoszexualitás között: e jelenséggel a disszertáció sokat foglalkozik a tárgyalt irodalmi szövegek értelmezése során. Carlyle agglagényei, akik nőtlenné maradnak, és a homoszociális kötelekeket kedvelik, valójában példaértékű homoszexuális figurák. Hősei ellenszegülnek a házasság intézményének, hiszen elutasítják és ellenzik a kötelező heteroszexualitást. Carlyle, Wilde, és James művei tehát megfelelést hordoznak magukban a nőgyűlölet és a látens homoszexualitás kapcsán. Annak érdekében, hogy a dolgozat kimutassa e párhuzamokat, elemzi a homoszociális kapcsolatokat, az aszkétizmust, a nőgyűlöletet, a cölibátust és az elemi maszkulin energiák szabályozását.

A második és harmadik fejezetben a dolgozat bemutatja, hogy az idézett irodalmi művekben vagy a narrátor, vagy a szereplők ellenszenvvel viseltetnek a heteroszexuális házasságok és kapcsolatok iránt. James, Wilde és Carlyle művei nőgyűlölő feszültséggel telítettek, hiszen a homoszociális világ megveti a nőket. A disszertáció arra is rávilágít, hogy ezek az írások a dekadencia, a homo-esztétika, az azonos nemű kapcsolatok, homoerotikus megnyilvánulások, fetisizta élvezetek megnyilvánulásai, ugyanakkor olyan szereplőket is megjelenítenek, akik homofóbiában szenvednek. Továbbá olyan elfojtott férfi regényalakokat ábrázolnak, akik az önismeret hiányának köszönhetően és a homoszexualitás okozta pánik miatt közvetve homoszociális közegbe kerülnek. A homoszexuális férfi modern sztereotípiái a vizsgált művekben is evidensek. Wilde és James alakjai kihágásokat követnek el, mivel viselkedésükkel és külső megjelenésükkel megtörik a hagyományos nembeli jellemzőket.

Végezetül az értekezés mind Wilde, mind James műveinek paradox jellemzőit veszi számba, nevezetesen a kortárs erkölcsi normák irányába tett engedményeket, a költői igazságszolgáltatást és a konvencionális normák iránti álhűséget, amelyek elnyomják a művekben teret nyerő, erős vonzódást a homoszexualitás iránt. Így a Wilde és James elemzett műveiben fellelhető párhuzamok kimutatásával, a hasonlóságok nyomatékosításával nemcsak ezen írások, hanem a késő-viktoriánus időszak is új nézőpontba helyeződnek. Ezen új nézőpontból pedig jól látható, hogy a konzervativizmus és a dekadencia paradox módon átfedik egymást, még ha olyan fogalmakról van is szó, amelyek eddig jószerével egymással homlokegyenest ellenkező értelemmel bírtak.

Elmélet és metodológia

A disszertációban megfogalmazott tézisek és érvek részben a *queer studies*ben gyökereznek, konkrétan Eve Kosofsky Sedgwick homofóbiáról és homoszexuális pánikról szóló munkáján, Judith Butler *gender performance* elméletén, valamint Leland S. Pearson és Ed Cohen homoerotikus pillantásról és homoesztetikáról szóló gondolatain alapulnak. Emellett a *cultural studies* köréből vett gondolatok is segítettek Wilde és James irodalmi műveinek kontextualizálásában.

Értekezésem egyik alapvető feladata azoknak a kulturális és társadalmi feltételeknek a vizsgálata, amelyekből a homoszexuális pánik és a feminin performance a késő viktoriánus

időszakban kiindult. Elengedhetetlen, hogy felülvizsgáljunk néhány késő viktoriánus hatalmi struktúrát, hiszen ezek a létesítmények jelentős szerepet játszottak a korabeli erkölcsi dogmák kialakulásban. A *cultural studies* azért jelentős, mert felhívja a figyelmet az olyan folyamatokra, amelyek hatalmi struktúrákat alkalmaztak ideológiájuk terjesztésére. Így olyan fogalmak és szempontok, kulturális és szociális feltételek azonosítását szolgálja, amelyek által a homoszexuális pánik és feminin performance a késő viktoriánus időszakban kialakult.

Annak érdekében, hogy tárgyalhassuk az (elfojtott) homoerotikus vágyak és fetisizta élvezetek vagy a korszak értékrendjének kifejezési módját az irodalmi művekben, fontos a *queer studies* felől olvasni és elemezni Wilde, James és Carlyle műveit. Az ilyesfajta *close reading* által észrevehetjük, hogy a művek nem csak kultúrájuk limitációira mutatnak rá, hanem a korszak szubkulturális életére is.

Kiemelendő, hogy Wilde, James és Carlyle műveiben folytonosság jön létre a homoszociális és a homoszexuális között, mivel a homoszociális „potenciálisan” erotikus lehet (Sedgwick, *Between Men* 1-3). Az elemzett művekre jellemző, hogy kétértelművé teszik a homoszociális mint homoszexuális és a homoszociális mint homofób kifejezése közötti ellentétet, mivel tartalmaznak egy homoerotikus szöveg mögötti jelentést, ugyanakkor olyan karaktereket mutatnak be, amelyek alkalmanként homoszexuális pániknak vannak kitéve, és szexuális tisztaságot hirdetnek.

Sedgwick állítja, hogy a vallás és a magas kultúra átfedésbe kerül a Wilde és James műveiben megjelenő homoszexuális kultúrával (94). E jelenségek egyértelműen jelen vannak Dorian Gray és Rowland életében. Sedgwick jelentős változást regisztrál a tekintetben, hogy az arisztokratikus viselkedés fő vonásai elérhetővé váltak a homoszexuálisok számára a felsőbb társadalmi osztályokban (*Between Men* 94). A nőies arisztokratikus viselkedést a dandik is lemásolták, amint ez James (lásd Roderick alakját) és Wilde műveiben is megfigyelhető, olyan karaktereknél, mint Dorian, Lord Henry, Cyril Graham és Mr. W. H.

A második és harmadik fejezet mellett érvel, hogy a férfiak iránti vágyakozás Wilde és James szereplőinél a nőies arisztokratikus performance-ban, pontosabban a szereplők tekintetében és művészetében rejlik. Tehát a homoerotikus tekintet Wilde és James szereplőinél összehozható a művészeti alkotás folyamatával. Person azt állítja, hogy az írás folyamata a homoszexuális penetráció metaforája, mivel a hím tekintet az, ami hozzájárul a homoerotikus „végeredményhez” (194). Hasonlóképpen a festő vagy a szobrász homoerotikus tekintete az, ami olyan homoesztétikai eredményhez vezet, mint például egy gyönyörű kép egy fiatal férfiről. Tehát a homoszexualitás több szinten közvetíthető: homoesztétikusan, azaz

képzőművészetén és irodalmi műveken keresztül, vagy férfiak között, írás és olvasás, továbbá performance által. Tehát a homoerotikusság festményeken keresztül is működésbe léphet, mint Basel példájában vagy a „The Author of Beltraffio”, a „The Aspern Papers” és a „The Lesson of the Master” c. művekben. James és Wilde alkotásaiban a művészek nem csak műveiken keresztül élik meg homoszexualitásukat, hanem csodálójukkal vagy múzsájukkal együtt élve. Ez a fajta „függőség” (Person 188) erotikus töltetű is, nem csak esztétikai. Wilde és James ugyanakkor destabilizálja az ideális és potenciálisan homoerotikus homosocialitást azon nő beiktatása által, akinek egyetlen szándéka, hogy megszakítsa a férfiak közötti intim kapcsolatokat, és visszaállítsa a kötelező heteroszexualitást. Ekképpen Wilde és James műveit elemezve fontos figyelembe venni és kapcsolatba hozni a nemi identitást és szokásokat a szociális és kulturális kontextusukkal, s ily módon leleplezni a *gender* és a szexualitás sokoldalú dinamikáját.

BIBLIOGRÁFIA

- Binhammer, Katherine. "The Sex Panic of the 1790s." *The Journal of the History of Sexuality*, vol. 6:3, Jan (1996): pp. 409-34.
- Bristow, Joseph. "Effeminate England: Homoerotic writing after 1885." Ed. Lillian Faderman and Lerry Gross. *Between Men ~Between Women: Lesbian and Gay Studies*. New York: Columbia University Press, 2000.
- Butler, Judith. *Bodies That Matter: On the Discursive Limits of "Sex."* New York: Routledge, 1993.
- Butler, Judith. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge, 1990
- Carlyle, Thomas. *Past and Present vol. 13. Project Gutenberg Literary Archive Foundation*. July 31, 2008. [EBook #26159] <<http://www.gutenberg.org/files/26159/26159-h/26159-h.htm>>.
- Carlyle, Thomas. *Sartor Resartus, and On Heroes, Hero-Worship, and the Heroic in History. Project Gutenberg Literary Archive Foundation*. Feb. 17, 2007. [EBook #20585].<<http://www.gutenberg.org/files>>.
- Cohen, Ed. "Posing the Question." *Re-sexing Culture: Stereotype, Pose, and Dildo*. 1998.
- Cohen, Ed. *Talk on the Wilde Side*. New York: Routledge, 1993.
- Cohen, Ed. "Writing Gone Wild: Homoerotic Desire in the Closet of Representation." *Critical Essays on Oscar Wilde*. Ed. Regina Gagnier. 1991. pp. 69.
- Newsome, David. *Godliness and Good Learning*. London, 1961.
- Person, Leland. *Henry James and the Suspense of Masculinity*. University of Pennsylvania, 2003.
- Savoy, Eric. "Hypocrite Lector: Walter Pater, Henry James and Homotextual Politics." *Dalhousie Review*, vol. 72:1, Spring (1992): pp. 12-36.
- Sedgwick, Eve Kosofsky. "The Beast in the Closet." Ed. by Rachel Adams, David Savran. *The Masculinity Studies Reader*. Blackwell Publishers Ltd., 2002.
- Sedgwick, Eve Kosofsky. *Between Men*. New York: Columbia University Press, 1985.
- Sedgwick, Eve Kosofsky. *Epistemology In the Closet*. Berkley University of California Press, 1990.
- Springhall, John. "Building a Character in the British Boy: the attempt to extend Christian manliness to working class adolescent 1880-1914s." *Manliness and Morality*. Ed. J.A. Mangan and James Walvin. New York: St. Martin's Press, 1987. pp. 48-65.
- Stevens, Hugh. *Henry James and Sexuality*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.

2012.11.30. Lukács Zsuzsanna munkássága

1/1 <https://vm.mtmt.hu/search/slist.php?lang=0&AuthorID=10033194>
Átlépés a keresőbe Beállítások Change to English Nyomtatható változat

Lukács Zsuzsanna közleményjegyzéke

Az adatok 2012.11.29.-ig fel vannak töltve.

2010

1. Lukács Zsuzsa
Decadence and Repression in Henry James and Oscar Wilde
In: Zadavecz Zsófia (szerk.)
Spring Wind 2010 = Tavaszi Szél 2010: konferenciakötet.
Konferencia helye, ideje: Pécs, Magyarország, 2010.03.25-2010.03.27.
pp. 297-303.
Egyéb konferenciaközlemény/Konferenciaközlemény/Tudományos

2007

2. Lukács Zsuzsanna
Morality in late-Victorian England
In: Proceedings of the HUSSE 8 Conference.
Konferencia helye, ideje: Szeged, Magyarország, 2007.01.25-2007.01.27.
Szeged: Szegedi Tudományegyetem, pp. 12/1-12/11.
Link(ek): [Teljes dokumentum /](#)
Egyéb konferenciaközlemény/Konferenciaközlemény/Tudományos

3. Lukács Zsuzsa
The Spirit of Despotism, Invasions of Privacy in the 1790s, JOHN BARRELL, 2006. Oxford, Oxford University Press
EUROPEAN JOURNAL OF ENGLISH STUDIES 11:(1) pp. 113-114. (2007)
Link(ek): [DOI /](#)
Folyóiratcikk/Recenzió/kritika/Tudományos

4. Lukács Zsuzsa
Female Sexuality and Power
In: KC TOS: Wissen, Kreativität und Transformation von Gesellschaften.
Konferencia helye, ideje: Bécs, Ausztria, 2007.12.06-2007.12.08.
Paper Lukacs.htm.
Link(ek): [Teljes dokumentum /](#)
Egyéb konferenciaközlemény/Absztrakt/Tudományos

2006

5. Lukács Zsuzsa
Leonard Cohen: Szépséges Lúzerek
SZÉPIRODALMI FIGYELŐ 5:(3) pp. 66-68. (2006)
Link(ek): [Teljes dokumentum /](#)
Folyóiratcikk/Recenzió/kritika/Tudományos

6. Lukács Zsuzsa
Faludy György: A pokol tornácán
SZÉPIRODALMI FIGYELŐ 5:(6) pp. 154-155. (2006)
Link(ek): [Teljes dokumentum /](#)
Folyóiratcikk/Recenzió/kritika/Tudományos

7. Lukács Zsuzsa
Cross-dressing in Victorian England
In: Herbert Arit (szerk.)
IRIC S-Konferenz.
Konferencia helye, ideje: Bécs, Ausztria, 2005.12.09-2005.12.11.
pp. 1-10.
Link(ek): [Teljes dokumentum /](#)
Egyéb konferenciaközlemény/Konferenciaközlemény/Tudományos
0.22891283035278; 0.13199687004089; 136